

บทสำคัญ เพื่อนิเทศนิสิต และบัณฑิต แห่ง “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

“...ขอให้นึกอยู่เสมอว่า เมื่อท่านสำเร็จการศึกษาออกไปแล้ว ยังมีคนจำนวนมากที่เอาใจใส่
เฝ้าดูการกระทำของท่านอยู่ต่อไป ใครทำดีก็ได้รับคำชมเชยและสรรเสริญ ใครทำไม่ดีเขาก็จะ
พากันติและพลอยติชมถึงสถานศึกษาของท่านด้วย ชื่อมหาวิทยาลัยของท่านคือ “จุฬาลงกรณ์”
จะติดตัวท่านไปด้วยเสมอ ไม่ว่าจะประ พฤติดี หรือประพฤติชั่ว ฉะนั้นทุก ๆ ครั้ง ที่ท่านจะ
กระทำสิ่งใดลงไป จงคิดแล้วคิดอีก ทบทวนดูทั้งทางได้ทางเสีย ให้แน่ชัดเสียก่อน
“จุฬาลงกรณ์” หาได้เป็นแต่เพียงชื่อของมหาวิทยาลัยนี้เท่านั้นไม่ ยังเป็นพระนาม ของพระผู้
พระราชทานกำเนิดของสถานศึกษาแห่งนี้ด้วย ฉะนั้น จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านจะต้อง
ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนไปจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
แห่งนี้”

๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

พระบรมราชาบาท ที่พระราชทานในงานพระราชทานปริญญาบัตรเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระองค์

หน้า ๒ – ๑๑ ตรวจทาน คัดลอก

จากหอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผ.ศ. ท.พ.วิษณุ จินดาวณิก

๒ ก.พ. ๒๕๕๘

เรื่อง	หน้า
กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๒
พระเกี้ยว	๕
เราต้องสร้างนิสิตอย่างไร	๑๒
หลักราชการ	๑๔
วิธีคิด	๑๘
บทกวี ปริญญา คำประกาศิต	๒๑

ร่างข้อเขียนฉบับที่ 2

กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมา (Historical background)

การจัดการศึกษาของไทยก่อน พ.ศ.2414 นั้นเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโบราณศึกษา มีแหล่งให้ความรู้แก่กุลบุตรกุลธิดา 3 แห่ง⁽¹⁾ คือ บ้าน เป็นสถาบันที่สอนวิชาอาชีพของตระกูล หรือของชุมชน เช่น วิชาช่าง ศิลปะ ดนตรี การแสดงพื้นบ้าน การแพทย์ และยาแผนโบราณ ศิลปะการต่อสู้และป้องกันตัว แหล่งที่ 2 คือ วัด เป็นสำนักสอนวิชาหนังสือเป็นหลัก บางวัดสอนวิชาช่าง ศิลปะ การแพทย์และยาแผนโบราณ ตลอดจนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว วัง เป็นสถาบันสอนวิชาหนังสือ การปกครอง กฎหมาย การทหาร ศิลปะ และการช่างสำหรับเด็กชาย ส่วนเด็กหญิงเรียนวิชาการบ้านการเรือนและศิลปะสำหรับสตรี

สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั่วทั้งโลก และในเมืองไทยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ประกอบกับอันตรายอันเกิดจากการล่าอาณานิคม ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงของไทยโดยตรง ซึ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงระบบการบริหารราชการแผ่นดินใน พ.ศ.2435 เพื่อให้พระบรมราโชบายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล โดยเฉพาะที่ยังรากลึก และมีผลยาวนาน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับจัดการศึกษาทั้งระยะสั้น และระยะยาว ดังนั้น ในปี พ.ศ.2414⁽²⁾ จึงได้จัดตั้งโรงเรียน ที่บริเวณโรงพยาบาลมหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง เพื่อสนองพระบรมราโชบาย การจัดการเรียนการสอนนั้นมุ่งสอนวิชาภาษาไทย เลขคณิต ภาษาอังกฤษ ขนบ ธรรมเนียมราชการ กำหนดหนังสือเรียน และการวัดผล ผู้เรียน ได้แก่ ลูกหลานพระราชวงศ์ และข้าราชการ ซึ่งจะได้รับพระราชทานเสื้อผ้าและเบี้ยเลี้ยงเป็นอาหารกลางวัน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับการพิจารณาบรรจุเข้า

รับราชการ ในการนี้ได้มีการกำหนดบุคคลากรรับผิดชอบการดำเนินงาน นับได้ว่าพื้นฐานการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน (formal education) อันประกอบด้วย อาคารเรียนโดยเฉพาะ การกำหนดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตำราเรียน การวัดผล และครู ต่อมาในปี พ.ศ.2425 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เป็นโรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก โรงเรียนท่าแพนที่ โรงเรียนราชกุมาร และโรงเรียนพระปริยัติธรรม นอกจากนี้โรงเรียนราชกุมาร ซึ่งเปิดสอนวิชาสามัญแก่พระราชโอรส และพระโอรสของพระราชวงศ์แล้ว จะเห็นว่าโรงเรียนอื่นที่สร้างขึ้นเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะสาขาวิชาทั้งสิ้น

หลังจากจัดตั้งโรงเรียนดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบาย ที่จะจัดตั้งโรงเรียนสำหรับลูกหลานของทวยราษฎร์ของพระองค์ ให้มีโอกาสเล่าเรียนและฝึกอบรม ดังจะเห็นจากพระราชดำรัส ซึ่งพระราชทานในพิธีพระราชทานรางวัลแก่นักเรียนสวนกุหลาบที่สอบไล่สำเร็จหลักสูตรในปี พ.ศ.2427 ⁽³⁾ มีข้อความตอบหนึ่งว่า “...ฉันตั้งใจไว้ว่า ตั้งแต่ลูกหลานเหลนฉันลงไปจะต้องเข้าโรงเรียนนี้ ฝึกซ้อมวิชาเหมือนลูกหลานเจ้านายทั้งปวงทุกคน...” ข้อความสำคัญ ในพระราชดำรัสครั้งนั้น แสดงพระราชปณิธานของพระองค์ว่ามีได้ทรงลืบลูกหลานข้าราชการและราษฎร ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะจัดตั้งโรงเรียนทั่วประเทศ ตลอดจนจัดตั้งโรงเรียนวิชาอย่างสูงขึ้นไปอีก ทรงย้ำว่า “...การเล่าเรียนในบ้านเมืองเราจะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดขึ้นให้เจริญงอกได้...” ⁽⁴⁾

เพื่อเป็นการจูงใจให้เจ้านาย และข้าราชการ ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่จัดตั้งแล้วให้มากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศเรื่องการเรียนหนังสือ ⁽⁵⁾ ความตอนหนึ่งว่า “...วิชาหนังสือเป็นต้นเค้าคุณความเจริญของราชการบ้านเมือง ยิ่งกว่าศิลปะศาสตร์วิชาการอื่นๆ ทั้งสิ้น ถ้าผู้ใดเล่าเรียนรู้ถ่องแท้จริง ถึงแม้ว่าจะเป็นคนตระกูลสูงต่ำอย่างไรก็สมควรที่จะทรงพระกรุณาชุบเกล้าฯ เลี้ยงให้มียศศักดิ์ รับราชการบ้านเมือง สนองพระเดชพระคุณ ตามคุณานุรูปถ้วนทั่วกัน...” นอกจากนี้ ยังทรงมองเห็นการไกลว่า เมืองไทยจะต้องเริ่มพัฒนากำลังคน และการคัดเลือกเข้าสู่ตำแหน่งทางราชการ ดังพระราชดำรัสในพิธี

พระราชทานรางวัลแก่นักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบที่สำเร็จการศึกษาเมื่อ พ.ศ.2427 ⁽⁶⁾ ความตอนหนึ่งว่า “...ในกาลเวลานี้ ผู้ซึ่งจะเป็นข้าราชการ ไม่รู้หนังสือแล้วเกือบจะเป็นอันใช้ไม่ได้ทีเดียว ได้คิดตั้งใจอยู่ว่า การต่อไปข้างหน้า จะต้องเลือกกว่าผู้ใดไม่รู้หนังสือไปได้ตามควรที่จะกำหนด ผู้นั้นจะเป็นขุนนางไม่ได้เลย แต่ในเวลานี้ ข้าราชการที่รู้หนังสือดีมีอยู่บ้าง ผู้ซึ่งจะเลือกได้ยังมีน้อย จึงตั้งกำหนดอย่างนี้ไม่ได้เลย จึงต้องคอยพวกที่เรียนใหม่ๆ นี้จะเป็นผู้ตั้งแบบแผนต่อไปข้างหน้า เพราะฉะนั้น ฉันทจึงได้มีความมุ่งหมายตั้งใจที่จะจัดการเล่าเรียนทั่วไปทั้งบ้านเมือง ให้เป็นการรุ่งเรืองเจริญขึ้นโดยรวดเร็ว...”

ด้วยพระราชปณิธานอันแรงกล้าเช่นนี้ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนวัดมหรธพาราม สำหรับทวยราษฎร์ของพระองค์ในปี พ.ศ.2427 พระราชกุศโลบายที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนขึ้นในวัดนั้นด้วยทรงเห็นว่าเป็น “ชุมสมบัติ” ของบ้านเมืองที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น เพราะวัดเป็นสถาบันซึ่งจัดการเรียนการสอนอยู่แล้ว ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา และส่งลูกหลานไปบวชเรียน จนเป็นประเพณีสืบมายาวนาน การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบในวัด จึงเป็นการวิวัฒนาการจัดการศึกษาที่คุ้มค่า ด้วยเหตุนี้ การขยายการศึกษาทั้งในกรุงเทพและหัวเมืองจึงทำได้รวดเร็ว กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2428 ⁽⁷⁾ มีโรงเรียนในกรุงเทพ 140 โรงเรียน นักเรียน 1,020 คน โรงเรียนในหัวเมืองที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมี 20 โรง นักเรียน 1,363 คน ต่อมาจึงมีการขยายตัวทั้งจำนวนโรงเรียน นักเรียน และครูอย่างกว้างขวางและมากขึ้นเป็นลำดับ

สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน

สืบเนื่องจากการดำเนินงานตามพระบรมราโชบาย ปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ.2435 ได้มีการนำระบบกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งใช้กันอย่างแพร่หลายในทวีปยุโรป และอเมริกา มาใช้ในเมืองไทย มี

ผลทำให้มีการจัดตั้งกระทรวงต่างๆ เป็น 12 กระทรวง เมื่อมีการขยายงานอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง จึงทำให้มีความต้องการบุคลากรจากกระทรวงต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย ซึ่งรับผิดชอบภารกิจ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” ทั่วทุกแห่ง ทั่วประเทศ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ⁽⁸⁾ จึงได้กราบบังคมทูลให้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสำนักหรือโรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2442 มีพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล ต่อมา เป็นพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี) เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เนื่องจากนักเรียนเหล่านี้จะต้องฝึกราชการในหน้าที่มหาดเล็กถวายงานในชั้นปีที่สามก่อนสำเร็จการศึกษา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนมหาดเล็ก ในปี พ.ศ.2445 มี จมื่นศรีสรรักษ์ (ม.ร.ว.จิตร สุทัศน์ ต่อมา เป็นพระยาศรวิรวงษ์) เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน หรือโรงเรียนมหาดเล็กรับนักเรียนผู้มีความสมบูรณ์ดี ⁽⁹⁾ คือ มีความรู้สอบไล่ได้ชั้นมัธยมศึกษา มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ไม่เป็นผู้มีโรคประจำตัวหรืออาการพิการ ที่ไม่สามารถรับราชการได้ และต้องไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียชื่อเสียง โรงเรียนมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ฝึกหัดให้นักเรียนมีความจงรักภักดีและมีความใกล้ชิดต่อเบื้องพระยุคลบาท เป็นผู้มีความรักเป็นสุด เป็นผู้มีความองอาจอดทนต่อความยากลำบาก และให้มีความรักใคร่สามัคคีในหมู่นักเรียนด้วยกัน เพื่อช่วยรักษา และเชิดชูนามของโรงเรียนให้เป็นสำนักดี

โรงเรียนมหาดเล็กจัดการเรียนการสอนเป็น ⁽¹⁰⁾ 3 ปี หรือ 3 ภาคเรียน ภาคละ 1 ปี หลักสูตรกำหนดว่าชั้นปีที่ 1 เรียนประโยชน์มหาดเล็ก (general education) เป็นวิชาว่าด้วยกิริยามารยาทที่จะเข้าในราชสำนัก ราชศัพท์ ข้อราชการต่างๆ ในกรมมหาดเล็ก วิชาเสมียน คัดลายมือ พิมพ์ดีด อ่านทาน แต่งหนังสือ การตำรวจภูธร แผนที่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ กฎหมาย บัญชี การคลัง ฯลฯ ชั้นปีที่สองเรียนประโยชน์กระทรวง (specialized education) ประกอบด้วยวิชาเฉพาะตำแหน่ง วิชากฎหมายและการปกครอง นอกจากเรียนภาคทฤษฎีแล้ว นักเรียนชั้นนี้ต้องฝึกภาคสนามที่สำนักงานเทศบาล เพื่อฝึกงานในหัวเมืองต่างๆ

รวมทั้งฝึกในกรมกระทรวงต่างๆ ชั้นปีที่สามเป็นการฝึกภาคปฏิบัติหน้าที่มหาดเล็ก รายงานในพระบรมมหาราชวัง รวมทั้งการฝึกในกระทรวงที่จะไปรับราชการ ⁽¹¹⁾ และการฝึกวิชาพิเศษเพิ่มเติม เพื่อให้มีความรู้ ความชำนาญ การฝายปกครอง ปกครองท้องที่ให้เข้มแข็งหรือเรียกกันอีกอย่างว่า "วิชาลูกผู้ชาย" ได้แก่ การฝึกเดินทางกันดาร ฝึกกระโดดข้ามเครื่องกีดขวาง ฝึกขี่ม้า และการเลี้ยงบำรุงม้า ฝึกวิชาทหารด้วยการใช้อาวุธปืน และการบำรุงรักษาอาวุธ ฝึกความกล้าหาญ อุทิศตน ฝึกฝนและอบรมการรักษาความสะอาดสถานที่พักและที่เรียน การอยู่เวรยามทั้งในและนอกสถานที่ การสำรวจแผนที่ในภูมิภาค การเขียนแผนที่และแผนผัง และการออกปฏิบัติการตรวจและปราบปรามโจรผู้ร้าย

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กิจการโรงเรียนมหาดเล็กเจริญสืบมาเป็นลำดับ ⁽¹²⁾ มีจำนวนนักเรียนสำเร็จ

การศึกษาออกไปรับราชการเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ผลผลิตคนที่สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ มักสมัครรับราชการกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้เพราะกระทรวงนี้มีตำแหน่ง "ผู้ตรวจการ" สำรองไว้รับนักเรียนมหาดเล็กมณฑลละ 2 ตำแหน่ง รวม 16 มณฑล เป็น 32 ตำแหน่ง นอกจากนั้นยังมีตำแหน่งสูงขึ้นที่รับผู้ตรวจการให้ทำงานเป็น "กรมการ" ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตรจำนวนมาก จึงทำให้อัตราผู้ตรวจการว่างบ่อยๆ ในขณะที่เดียวกันกระทรวงอื่นก็ต้องการผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนมหาดเล็กเพิ่มขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ⁽¹³⁾ ทรงพิจารณาเห็นว่าพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนนั้น คือจะให้เป็น “โรงเรียนชั้นสูง” หรือสถาบันอุดมศึกษา เมื่อเริ่มต้นนั้นหลักสูตรและการเรียนการสอนจะหนักไปทางการปกครอง เมื่อได้เวลาอันสมควรแล้วก็ควรขยายกิจการ เพื่อจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ตอบสนองความต้องการของบ้านเมืองในสาขาวิชาอื่น มีอาทิ กฎหมาย การต่างประเทศ การพาณิชย์ การเกษตร การช่าง การแพทย์ การเป็นครู เป็นต้น จึงทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้น เป็นสถาบันอุดมศึกษา และพระราชทานชื่อว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ 1 มกราคม พุทธศักราช 2453 ทรงกำหนดให้มีสภากรรณการจัดการ ซึ่งมีสมเด็จพระยาธรรมาชานุภาพทรงเป็นสภานายก พระยาศรีวรวงษ์เป็นผู้บัญชาการ และเลขานุการสภากรรณการ จัดการ มีหน้าที่วินิจฉัยกิจการ ก่อนที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเป็นพระบรมราชูปถัมภ์ของโรงเรียน

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ได้รับพระราชทานเงินทุน อันเกิดจากเงิน ซึ่งพระราชวงศ์ ข้าราชการ และประชาชนร่วมกันบริจาค เพื่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อสร้างเสร็จมีเงินเหลืออยู่แปดแสนบาท เมื่อรวม ดอกเบี้ยซึ่งฝากไว้ที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ยอดเงินจึงเป็น 982,672 บาท เงินนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเงินทุนของโรงเรียน นอกจากนั้นได้พระราชทานวังของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ หรือ “วัง วินด์เซอร์” หรือ “วังกลางทุ่ง” ตำบลปทุมวัน ให้เป็นสถานศึกษา ได้พระราชทานที่ดินพระ คลังข้างที่อื่น ติดต่อกับวังกลางทุ่ง 1,309 ไร่ เพื่อเป็นที่ตั้ง ขยายและใช้ผลประโยชน์ เพื่อ กิจการของมหาวิทยาลัยในภายหน้า ต่อมาได้มีการสร้างอาคารตึกบัญชาการ (ตึกอักษรศาสตร์ 1 ในปัจจุบัน) เป็นอาคารหลังแรกของโรงเรียน

ภาพพระตำหนักหอวัง ปัจจุบันนี้ค้นพบเศษซากเสาที่วิทยาศาสตร์การกีฬา

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนประกอบด้วยหน่วยงาน 5 แผนก⁽¹⁴⁾ ตั้งอยู่ ณ 5 วิทยาเขต คือ เวชศึกษา ตั้งอยู่ที่โรงเรียนแพทยาลัย (โรงพยาบาลศิริราชในปัจจุบัน) ครุศึกษา ตั้งอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตกที่บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา อันเป็นที่ตั้งโรงเรียนศึกษานารีในปัจจุบัน เนติศึกษา ตั้งอยู่ที่โรงเรียนกฎหมาย ที่เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา หรือกรม

ประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน รัฐอุปราคาสนศึกษาแผนกปกครอง ตั้งอยู่ที่โรงเรียนมหาดเล็กเดิม ในพระบรมมหาราชวัง และยันครศึกษา ตั้งอยู่ที่วังกลางทุ่ง

นักเรียนมี 3 ประเภทคือ นักเรียนหลวง ที่ได้รับทุนเล่าเรียนจากสภาจัดการฯ นักเรียนทุนกระทรวงต่างๆ และ นักเรียนเขลยศักดิ์ คือ นักเรียนที่ชำระค่าเล่าเรียนให้แก่โรงเรียน นอกจากนั้น ยังแบ่งเป็น 2 ระดับคือ ศิษย์ เป็นผู้ที่สอบได้วิชาชั้นต้นของโรงเรียน ข้าราชการพลเรือนฯ และเข้าเรียนตามหลักสูตรระดับต้น เพื่อสอบไล่และรับประกาศนียบัตร นิสิต (matriculated student) เป็นผู้ที่สอบได้ประโยคมัธยมบริบูรณ์ (มัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบันแล้วเรียนตามหลักสูตรระดับสูง เพื่อสอบเป็นบัณฑิต <graduate> ของสำนัก)

วิชาที่เปิดสอนมี 8 แผนกวิชา ได้แก่ การปกครอง กฎหมาย การทูต การช่าง การแพทย์ การเพาะปลูก การค้าขาย และการเป็นครู สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญา จะได้รับพระราชานุญาต ให้สวมครุฑวิทยฐานะตามลำดับชั้นของปริญญา ในขณะที่เดียวกัน ผู้สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรหกรับราชการครบ 3 ปี ผู้บังคับบัญชารับรองความประพฤติ และความสามารถ ในการปฏิบัติราชการ จะได้รับพระบรมราชานุญาต ให้ประดับ เข็มวิทยฐานะ (พระเกี้ยว) ที่หน้าอกเบื้องขวา ส่วนผู้สำเร็จหลักสูตรปริญญา จะประดับเข็ม วิทยฐานะที่หน้าอกเบื้องซ้าย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

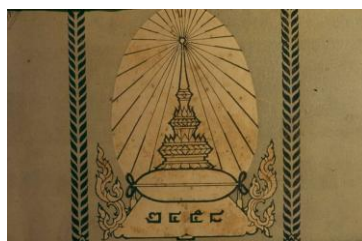
เมื่อได้ดำเนินการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ มาได้ระยะหนึ่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาแรกแห่งกรุงสยามมีความพร้อม ในการจัดในระดับหนึ่ง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐาน (15) โรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเป็นพระบรมราชานุเสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ 26 มีนาคม พ.ศ.2459 ให้

มหาวิทยาลัยสังกัดกรมมหาวิทยาลัย กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) มีพระยานุกิจวิจิตร เป็นผู้บัญชาการ (เปลี่ยนชื่อเป็นอธิการบดี เมื่อ พ.ศ. 2478) มีสภากรรมการจัดการ (สภามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน) เป็นองค์กรรับผิดชอบงานนโยบาย แผนงานและการให้คำแนะนำแก่มหาวิทยาลัย มีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นสภานายก ผู้บัญชาการของมหาวิทยาลัยเป็นเลขานุการสภาฯ

เมื่อแรกตั้งมีนิสิตรวม 380 คน เรียนอยู่ใน 4 คณะ ตั้งอยู่ใน 2 วิทยาเขต คือ คณะแพทยศาสตร์ ตั้งอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช คณะรัฐฎุประศาสนศาสตร์ ตั้งอยู่ที่ตึกบัญชาการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่ตึกบัญชาการ คณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วังใหม่หรือวังกลางทุ่ง โรงเรียนกฎหมายนั้น ให้กระทรวงยุติธรรมช่วยเหลือ จนกว่ามหาวิทยาลัยจะพร้อมรับไปดำเนินการ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์นั้น กระทรวงธรรมการขอรับไปจัดดำเนินการประเภทของผู้เรียนยังเป็นแบบเดียวกับเมื่อครั้งยังเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ

ในปี พ.ศ. 2466 มหาวิทยาลัยรับผู้สำเร็จประโยคมัธยมบริบูรณ์ เข้าศึกษาในคณะแพทยศาสตร์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ จนสามารถจัดการสอนการเรียนระดับปริญญาตรีได้ ต่อมาเป็นผู้สำเร็จหลักสูตรเวชบัณฑิตตรี จำนวน 18 คน เป็นครั้งแรกในเมืองไทย

พระเกี้ยว

พระเกี้ยว เป็นสิราภรณ์ (เครื่องประดับศีรษะ) พระเศียรเจ้านาย ซึ่งมีลักษณะลดหลั่นตามชั้นยศ เกี้ยวที่เห็นในปัจจุบันเรียก “เกี้ยวยอด” เป็นสิราภรณ์สำหรับเจ้านายชั้นเจ้าฟ้า หรือพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า ส่วนมากทรงใช้ในพระราชพิธีโสกันต์

พระเกี้ยวเป็นสัญลักษณ์สูงสุดอย่างหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความเกี่ยวข้องกับมหาวินิจฉัยมาตั้งแต่ยังเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก และโรงเรียนข้าราชการ

พลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากโรงเรียนมหาดเล็กได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้โรงเรียน ใช้ตรา “จุลมงกุฎวางบนเบาะ” เป็นตราของโรงเรียน เมื่อ 25 มีนาคม 2445 เมื่อได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ และประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ใช้พระเกี้ยว เป็นตราของมหาวิทยาลัยสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ความหมาย และความสำคัญของพระเกี้ยวสำหรับชาวจุฬาฯ ก็คือ พระนาม “จุฬาลงกรณ์” อันเป็นพระนามอภิไธยเดิม ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แปลว่า “อาภรณ์ประดับยอดศีรษะ” และในขณะเดียวกันก็หมายความว่า “จุลมงกุฎ” ซึ่งมีความหมายเชื่อมโยงถึง “มงกุฎ” อันเป็นพระนามอภิไธยเดิม ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยิ่งกว่านั้น ยังมีความเชื่อมโยง ระหว่างพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันมีความหมายว่า “พระจอมเกล้าน้อย” เมื่อพระนามอภิไธยเดิม และพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความหมายว่าพระเกี้ยวหรือ “จุลมงกุฎ” และ “พระจอมเกล้าน้อย” ให้ใช้พระเกี้ยวหรือจุลมงกุฎ วางบนเบาะเป็น “พิจิตรเลขา” (สัญลักษณ์ประจำรัชกาล) ของพระองค์ เนื่องจากทรงมีพระราชสมภพในวันอังคาร จึงใช้สีของเบาะเป็นสีชมพู

ความหมาย ความสำคัญ และความเป็นมาของพระเกี้ยว มีความสำคัญยิ่งต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การจะทำสิ่งใดเกี่ยวกับพระเกี้ยวจึงต้องพิจารณาด้วยความเคารพ สักการะ และเทิดทูน เพราะพระเกี้ยว และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มิใช่มีความสำคัญต่อชาวจุฬาฯ เท่านั้น แต่มีความเกี่ยวเนื่องกับคนไทยทุกคน ชาวจุฬาฯ จึงควรดำเนินการเกี่ยวกับพระเกี้ยว และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยความสุขุมรอบคอบ ดังความส่วนหนึ่งของพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งพระราชทานแก่

ชาวจุฬาฯ หลายครั้ง เช่น พระปฐมบรมราชโองบาทที่พระราชทาน ในงานพระราชทานปริญญาบัตรเป็นครั้งแรก ในรัชสมัยของพระองค์ท่าน ณ หอประชุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ 21 พฤษภาคม 2493 ตอนหนึ่งว่า

“...ขอให้หนักอยู่เสมอว่า เมื่อท่านสำเร็จการศึกษาออกไปแล้วยังมีคนจำนวนมาก ที่เอาใจใส่ฝักใฝ่คุณกระทำของท่านอยู่ต่อไป ใครทำดี ก็ได้รับคำชมเชยและสรรเสริญ ใครทำไม่ดี เขาก็จะพากันติ และพลอยติชมถึงสถานศึกษาของท่านด้วย ชื่อมหาวิทยาลัยของท่านคือ“จุฬาลงกรณ์” จะติดตัวท่านไปด้วยเสมอ ไม่ว่าจะประพาศติหรือประพาศติชั่ว ฉะนั้น ทุกๆ ครั้งที่ท่านจะกระทำสิ่งใดลงไปจงคิดแล้วคิดอีก ทบทวนดูทั้งทางได้ทางเสียให้แน่ชัดเสียก่อน “จุฬาลงกรณ์” หาได้เป็นแต่เพียงชื่อของมหาวิทยาลัยนี้เท่านั้นไม่ ยังเป็นพระนามของพระเจ้าผู้พระราชทานกำเนิดของสถานศึกษาแห่งนี้ด้วย ฉะนั้นจึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านจะต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสม กับเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอน ไปจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแห่งนี้”

สวัสดิ์ จงกล

ฝ่ายวิจัยและเผยแพร่

หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตึกจักรพงษ์

8 มิถุนายน 2533

เอกสารอ้างอิง

1. ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อุษยา “พระเกี้ยว” ใน 70 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : รำลึกอดีต โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530
2. สวัสดิ์ จงกล พระเกี้ยว โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531

"เมื่อได้กล่าวถึงโรงเรียนนี้ว่า จะเป็นการสงเคราะห์แต่ตระกูลเจ้านาย ดังนี้ไซ้ว่า จะละลิมตระกูลข้าราชการ และราษฎรเสียเมื่อไร โรงเรียนที่มีอยู่แล้ว และที่จะตั้งขึ้นต่อไปภายหน้าโดยมากได้คิดจัดการ โดยอุดหนุนแต่กำลัง ที่จะให้เป็นการเรียบร้อย พร้อมเพรียงเหมือนอย่างโรงเรียนนี้ และจะคิดให้แพร่หลาย กว้างขวางเป็นที่คนเรียนได้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งจะมีโรงเรียนวิชาอย่างสูงขึ้นไปอีก ซึ่งได้กำลังคิดจัดอยู่บัดนี้ เจ้านายราชตระกูล ตั้งแต่ลูกฉันทันเป็นต้นลงไป ตลอดถึงราษฎรที่ต่ำที่สุด จะให้ได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้น จึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเราจะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันทันจะอุดหนุนจัดขึ้นให้เจริญจงได้"

พระราชดำรัส ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ครู และนักเรียน ในพิธีพระราชทานรางวัลนักเรียน โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ที่สอบไล่ได้เป็นครั้งแรกในเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗

ปฏิมากรรมนูนต่ำปูนปั้นผลงาน ม.ล.ป๋ม มาลากุล ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย หลักกิโลเมตรที่ศูนย์ของกรุงเทพฯ และประเทศไทย

เราต้องสร้างนิตินิตอย่างไร

จึงจะสามารถทำให้ประเทศชาติในอนาคตเจริญรุ่งเรืองได้

พระราชดำรัส ในพิธีทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาคุชฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ของ คณะ
ทันตแพทยศาสตร์ ๕ สถาบัน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต
วันอังคารที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒

“ขอขอบใจสถาบันการศึกษาทั้ง ๕ แห่งเป็นอันมาก ที่นำปริญญาคุชฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์และเสื้อครุยมามอบให้ นับเป็นการให้เกียรติยกย่องข้าพเจ้าอย่างแท้จริง เมื่อได้รับแล้วผู้รับก็ควรแสดงสัมโมทนิยกถาตามธรรมเนียม ข้าพเจ้าจึงขอเสนอข้อสังเกตซึ่งอาจเป็นประโยชน์แก่การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยมาปรารภกับท่าน

เจตนาอันสำคัญข้อหนึ่งของมหาวิทยาลัย ก็คือ มุ่งจะอบรมนักศึกษาให้เป็นคนเก่ง คือ ให้มีความเป็นเลิศในด้านต่างๆ รอบตัว เช่น ในด้านวิชาการ ด้านความคิดริเริ่ม ด้านความกล้าหาญ สามารถในการแสดงออก และด้านความกระตือรือร้นที่จะก้าวหน้า เป็นต้น การสอนคนให้เก่ง ถ้าดูเฉพาะบางแง่บางมุม อาจเห็นว่าดีว่าสอดคล้อง ต้องกับสมัยเร่งรัดพัฒนา แต่ถ้ามองให้ถี่ถ้วนรอบด้านแล้ว จะเห็นว่า การมุ่งสอนคนให้เก่งเป็นเกณฑ์ อาจทำให้เกิดจุดบกพร่องต่างๆ ขึ้นในตัวบุคคลได้ไม่น้อย ที่สำคัญก็มี

๑. บกพร่องในความคิดพิจารณาที่รอบคอบและกว้างไกล เพราะใจร้อน เร่งจะทำการให้เสร็จโดยเร็ว เป็นเหตุให้การทำงานผิดพลาด ขัดข้อง และล้มเหลว
๒. บกพร่องในความนับถือและเกรงใจผู้อื่น เพราะถือตนว่าเป็นเลิศ เป็นเหตุให้เย่อหยิ่ง มองข้ามความสำคัญของบุคคลอื่น และมักก่อความขัดแย้ง ทำลายโมตรีจิตมิตรภาพ ตลอดจนความสามัคคีระหว่างกัน
๓. บกพร่องในความมรรยาต์พอเหมาะพอดีในการกระทำทั้งปวง เพราะมุ่งหน้าจะทำตัวให้เด่นให้ก้าวหน้า เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว เอรัดเอาเปรียบ
๔. บกพร่องในจริยธรรมและความรู้จักผิดชอบชั่วดี เพราะมุ่งแต่จะแสวงหาผลประโยชน์ เฉพาะตัวให้เพิ่มพูนขึ้น เป็นเหตุให้ทำความผิด และความชั่วทุจริตได้โดยไม่รู้สึกละดุ้งสะเทือน

ผู้ที่มีจุดบกพร่องดังกล่าวนี้ เห็นกันอยู่มันมักจับเหตุจับผล จับหลักการ ไม่ถูก ส่วนใหญ่จึงประสบปัญหาและความผิดพลาด ไม่อาจสร้างความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนแท้จริงให้แก่ตน แก่บ้านเมืองได้ตามเป้าหมาย ดังนั้น นอกจากจะสอนให้คนเก่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศของเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพพร้อม คือ ทั้งเก่งทั้งดี มาเป็นกำลังของบ้านเมือง กล่าวคือ ให้ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์ ให้ความดีเป็นปัจจัยและพลังประคับประคองหนุนนำความเก่งให้เป็นไปในทางที่ถูก ที่ควร ที่อำนวยผล เป็นประโยชน์อันพึงประสงค์แต่ฝ่ายเดียว ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้ามหาวิทยาลัยทั้งหลายร่วมมือกัน สร้างความเก่ง และความดีให้เกิดขึ้นพร้อมกันในตัวนักศึกษาได้ อีกไม่นาน ความผิดพลาด ล้มเหลว รวมทั้งปัญหาข้อขัดข้องนานาประการในบ้านเมืองเราจะทุเลา ลดน้อยลง และความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนจะบังเกิดขึ้นได้รวดเร็วกว่าที่เรากำลังเร่งร้อนกระทำกันอยู่ในเวลานี้

ขอขอบใจทุกท่านและทุกสถาบันอีกครั้งหนึ่ง ทั้งอวยพรให้มีความสุข ความสำเร็จ และความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ในหน้าที่และสัมมาชีพที่แต่ละท่านประกอบอยู่

“หลักราชการ” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หนังสือเรื่อง หลักราชการ นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พุทธศักราช ๒๔๕๑ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน แก่ข้าราชการในการพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ปีเดียวกัน โดยมีพระราชประสงค์จะอบรมและสั่งสอนข้าราชการให้นำความรู้ในวิชาของตนมาใช้อย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการ เนื้อหาสาระของหนังสือเรื่องนี้ แม้ถึงกาลปัจจุบันก็ยังทันสมัยอยู่เสมอ อีกทั้งผู้ประกอบอาชีพในสาขาอื่นๆ สามารถใช้เป็นแนวทางพัฒนาคนสู่ความสำเร็จในการทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(คัดลอกมาบางส่วน เพื่อเสริมประกอบความเข้าใจพอสังเขป)

อารัมภบท

พวกที่คิดเห็นว่าวิชาเป็นแก้วสารพัดนึกเช่นนี้ เมื่อเข้าทำการแล้ว ถ้ามันไม่ได้รับตำแหน่งอันสูงเพียงพอแก่ ที่ตนตีราคาของตนไว้ และลาก ยศ ทรัพย์หลัง ไหลมาไม่ทันใจ ก็บังเกิดความหลากหลาย ..บังเกิดความไม่พอใจ เมื่อไม่พอใจแล้วก็บังเกิดความอหิวา เมื่อเกิดความอหิวาแล้วก็หมดความสุข

...เพราะครูเป็น ผู้สอนวิชาให้แก่ศิษย์ เหตุใดศิษย์ จึงจะวิ่งไปตีว่าครูเล่า ถ้าได้ตรงตรง... จะเห็นว่าไม่ใช่เพราะวิชาอย่างเดียวนั้นแล้ว ต้องมีคุณวิเศษอื่นประกอบด้วยอีก คุณวิเศษเหล่านี้จะขอพรรณนาแต่พอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

๑. ความสามารถ

แท้จริงควรใช้คำว่าชำนาญจะเหมาะว่า

ควรจะแปลให้กว้างทีเดียวว่า “อาจจะทำการงานให้เป็นผลสำเร็จได้ดียิ่งกว่าผู้ที่มีโอกาสเท่าๆ กัน”

...เมื่อทำงานแล้ว คน ๑ รู้จักใช้ว่าของตนให้เหมาะแก่กาลเทศะ และสมเหตุสมผล อีกคน ๑ ต้องคอยให้นายชี้หนทางให้ทำก่อนจึงทำ เช่นนี้ นับว่าคนที่ ๑ เป็นผู้มีความสามารถมากกว่าคนที่ ๒

ความสามารถอัน ๑ แห่งผู้บังคับบัญชาคน

๒. ความเพียร

ความเพียรเป็นคุณวิเศษ “ความเพียร เป็นเครื่องพาดนข้ามพ้นความทุกข์” แต่ผู้มีวิชาสมัยใหม่ ก็ไม่รู้สู้ก็ คุณวิเศษแห่งความเพียรอีกเหมือนกัน

คำว่าเพียรแปลว่า “กล้าหาญไม่ย่อท้อต่อความยาก และบากบั่น เพื่อจะข้ามความขัดข้องให้จงได้ โดยใช้ความอุตสาหวิริยภาพมิได้ลดหย่อน”

ถ้าแม่ได้รับมอบให้กระทำการในหน้าที่ใด ก็คงจะใช้อุตสาหวิริยภาพโดยสม่ำเสมอ เพื่อทำกิจการนั้นๆ ให้บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จด้วยดีจึงได้ ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่จะเลือกหาคนใช้ในตำแหน่งผู้บังคับบัญชาคน จึงเพิ่งเล็งหาคนเพียงมากกว่าคนที่มิแต่วิชา แต่เกียจคร้าน หากความบากบั่นอดทนมิได้

๓. ความไหวพริบ

ความไหวพริบเป็นสิ่งซึ่งบังเกิดมีขึ้น ในนิสัยแห่งบุคคลเอง จะหาตำรับตำราใด สำหรับเรียนรู้ก็หาไม่ได้ และอยากที่จะสอนกัน ได้ จะได้อีกแต่เพียง แนะนำหนทางให้ฝึกฝนตนเองขึ้นเท่านั้น

ความไหวพริบแปลว่า “รู้จักสังเกตเห็นโดยไม่ต้องมีใครเตือน ว่าเมื่อมีเหตุเช่นนั้นๆ จะต้องปฏิบัติกรอย่างนั้นๆ เพื่อให้บังเกิดผลดีที่สุดแก่กิจการทั่วไป และรีบทำการอันเห็นควรนั้นโดยฉับพลันท่วงที”

ผู้บังคับบัญชาคน ต้องเป็นผู้คิดแทนคนมากๆ คือจะเอาตัวรอด แต่โดยลำพังหาได้ไม่ ต้องพาคนในบังคับบัญชาของตน รอดพ้นไปได้ด้วย และอาจจะต้องใช้ความคิดเช่นนี้ โดยปัจจุบันทันด่วนด้วยบ่อยๆ

๔. ความรู้เท่าถึงการ

ความรู้เท่าถึงการแปลว่า “รู้จักปฏิบัติกิจการให้เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง” ที่จะเป็นอย่างนี้ได้อีก ต้องเป็นผู้ที่รู้จักเลือกกว่า จะปฏิบัติการอย่างไร จึงจะเหมาะสมแก่เวลา และที่ให้สมเหตุสมผล จึงจะเป็นประโยชน์ดีที่สุด อันความคิดในทางการใดๆ แม้ว่าจะดีปานใดก็ตาม แต่ถ้าไม่เหมาะสมแก่เวลา คือทำก่อนถึงเวลาอันควร หรือภายหลังเวลาอันควร ก็อาจจะไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควรได้รับ หรือกับกลายเป็นผลร้ายไปก็ได้

๕. ความซื่อตรงต่อหน้าที่

เป็นที่น่าประหลาดใจที่สุดที่คุณคนโดยมาก เข้าใจข้อนี้น้อยเต็มที

บางคนก็น่าจะตอบว่า “ไปออฟฟิศทุกวัน ตรงตามเวลา ไม่ขาดและไม่ช้า” ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าเป็นอันใช้ได้ส่วน ๑ แต่จะต้องขอลามต่อไปว่า เมื่อไปถึงออฟฟิศแล้วนั้นไปทำอะไร? ถ้าเพียงแต่คุยกับเกลอถึงเรื่องเบ็ดเตล็ดต่างๆ มีนิทานขายของตัวเอง หรือนิทานคนอื่นเป็นต้น หรือเขียน “คอร์เรสปอนเดนซ์” ส่งไปลงหนังสือพิมพ์ค่าคนเล่น ดังนี้ นับว่าไม่ใช่ซื่อตรงต่อหน้าที่

บางคนตอบว่า “ซื่อตรงต่อหน้าที่แปลว่า ไม่โกงเงินหลวง” ซึ่งนับว่าเป็นคำตอบใช้ได้เหมือนกัน แต่จะรับรองว่าถูกต้องบริบูรณ์ ก็ยังไม่ได้อีก เพราะเป็นแต่เว้นจากการฉ้อโกงเท่านั้น จะถือเอาว่าได้ทำการอะไรให้เป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้...

...ควรตอบว่า “ความซื่อตรงต่อหน้าที่ คือตั้งใจกระทำการ ซึ่งได้รับมอบให้ป็นหน้าที่ของตนนั้น โดยซื่อสัตย์สุจริต ใช้ความอุตสาหวิริยภาพเต็มสติกำลังของตน ด้วยความมุ่งหมายให้กิจการนั้นๆ บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จ โดยอาการอันงดงามที่สุด ที่จะพึงมีหนทางจะไปได้”

๖. ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป

ถ้าเป็นผู้ที่ถือตนว่ามีสติปัญญา ก็ใช้สติปัญญาหลอกลวง โดยอาการต่างๆ นี้ คือแบบบุคคลจำพวกที่เรียกกันว่า “นักรู้การเมือง” (โพลิติก) ซึ่งมักใช้วาจาและโวหารลวงให้ตายใจ แล้วจึงจะใช้ผู้อื่นเป็นเครื่องมือ...

...เปรียบคนสอพลอซึ่งคิดแต่พูดเท่านั้น ก็เป็นอันว่าตนเองก็คงคิดแต่พูดเท่านั้นเหมือนกัน และที่แค้นเคืองก็เพราะตนไม่มีโอกาสที่จะสอพลอได้บ้างเท่านั้น ผู้ที่มีความสามารถจริง เป็นคนดีจริงอย่างบริบูรณ์อย่างแล้ว ไม่ต้องวิตกอย่างไร ก็คงต้องมีผู้แลเห็นความดี เพราะฉะนั้นการบ่นอิจฉาอุษยา พวกสอพลอ ก็ไม่เป็นการจำเป็นอะไรเลย...

๗. ความรู้จักนิตยคน

การที่จะอวดดี กระจ่างกระเดื่อง เพื่อแสดงความฉลาด หรือสามารถของตน ก็ไม่จำเป็นเหมือนกัน และหาใช้หนทางที่ปราษฎ์สรรเสริญไม่ ตรงกันข้าม ปราษฎ์ยอมสรรเสริญ ผู้ที่รู้จักเจียมตัว ...จึงได้จัดเอา “มัทวี” เข้าไว้เป็นธรรมอัน ๑ ในธรรมทั้ง ๑๐ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินจะต้องทรงปฏิบัติเป็นนิตย

สมด้วยพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงไว้เป็นคำโคลงว่า

ฝูงคนกำเนิดคล้าย	คลึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แพกบ้าง
ความรู้อาจเรียนทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระจ่าง	อ่อนแก่ฤาไหว ฯ

การที่ข้าราชการพลเรือนละเลิงใจ เข้าใจน่าที่ของตนคิดได้ถึงปานนี้ ก็เพราะผู้ใหญ่ ได้ใช้วิธีลุ่มเกินไถ่นั้นมีเสียช้านานแล้ว ถ้าได้ใช้การรักษาวินัยเสียบ้าง ตั้งแต่เรียกแล้ว ก็จะไม่เป็นไปได้ถึงเพียงนี้

เมืองเรตคอยู่ในที่ลำบากยาก ยิ่งกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก จะปล่อยตามบุญ ตามกรรม ไปเช่นแต่ก่อนหาได้ไม่

๘. ความรู้จักผ่อนผัน

ปฏิบัติให้เหมาะได้ยากกว่าที่คาดหมาย เพราะฉะนั้นจึงมีผู้ที่ปฏิบัติได้ดีจริงๆ ได้น้อย...

จำพวก ๑ เห็นว่าการผ่อนผัน เป็นสิ่งซึ่งจะทำให้เสียระเบียบทางการไป จึงไม่ยอมผ่อนผันเลย และแปลคำผ่อนผันว่า “เหลวไหล” เสียทีเดียว อีกจำพวก ๑ เห็นว่าการใดๆ ทั้งปวง ควรจะคิดถึงความสะดวกแก่ตัวเอง และบุคคลในบังคับบัญชาของตนเป็นที่ตั้ง จึงยอมผ่อนผันไปเสียทุกอย่าง.... ทั้ง ๒ จำพวกนี้เข้าใจผิดทั้ง ๒ จำพวก

๙. ความมีหลักฐาน

ข้อนี้ เป็นข้อซึ่งไม่น่าจะเข้าใจยาก แต่คุณก็มีคนเข้าใจน้อย แท้จริงควรมีหลักฐานเป็นคุณวิเศษอัน ๑ ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยบุคคลให้ได้รับตำแหน่งหน้าที่ อันมีความรับผิดชอบและเมื่อได้รับแล้วจะเป็นเครื่องช่วยให้ได้มั่นคงอยู่ในตำแหน่งนั้น ต่อไปอีกด้วย...

หลักฐานคืออะไรเล่า? ตอบเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

- (๑) มีบ้านเป็นสำนักมั่นคง ถึงแม้นจะมีได้เป็นเจ้าของ ก็ไม่เป็นข้อเสื่อมเสียเกียรติยศอันใด จะอาศัยอยู่กับบิดามารดา หรือญาติผู้ใหญ่ หรือมุลนายอะไรก็ตาม แต่ต้องอยู่ให้เป็นที่ไปทางเมื่อมีความจำเป็น บังเกิดขึ้น ก็ให้เขาตามพบเป็นพอแล้ว
- (๒) มีครอบครัวอันมั่นคง... เป็นหลักฐานย่อมเป็นดีแก่ตัว และเป็นที่น่าไว้วางใจ เพราะอย่างไรๆ ก็จำเป็นต้องนึกถึงบุตรภรรยาของตนเอง
- (๓) ตั้งตนไว้ในที่ชอบ ไม่ประพฤติเป็นคนสำมะเลเทเมา ...ล้วนเป็นอบายมุขบ่อเกิดแห่งความพินาศฉิบหายทั้งสิ้น

แท้จริงทุกๆ คนมีโอกาสเท่าๆ กัน ที่จะกระทำตนให้เป็นผู้มีหลักฐาน แต่ถ้าใครไม่ถือเอาโอกาสอันนั้นแล้ว แม้จะต้องเสียเปรียบ ผู้ที่เขาได้พยายามแล้ว จะโทษใครไม่ได้เลยนอกจากตนเอง

๑๐. ความจงรักภักดี

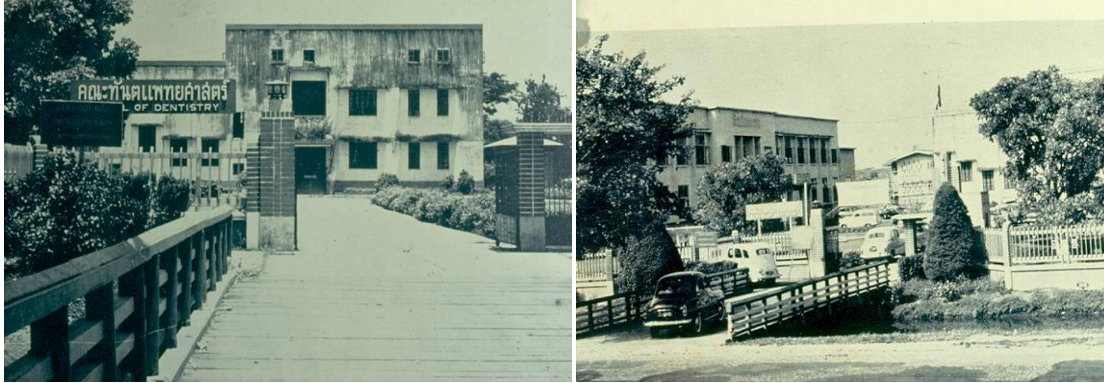
แปลว่า “ความยอมสละตนเพื่อประโยชน์แก่ท่าน” คือ ถึงแม้ว่าตนจะต้องได้รับความเดือดร้อนรำคาญ ตระกำลำบาก หรือ จนถึงต้องสิ้นชีวิตเป็นที่สุด ก็ยอมได้ทั้งสิ้น ผู้ที่จะยอมเสียสละเช่นนี้ได้ โดยมิได้รู้สึกเสียตายเลย ต้องเป็นผู้ที่ถึงแล้ว ซึ่งความรุ่งเรืองชั้นสูง จึงจะเข้าใจซึมทราบ ว่า ตนของตนนั้นแท้จริงเปรียบเหมือนประมามณู ผงก้อนเล็กนิดเดียว ซึ่งเป็นส่วน ๑ แห่งภูเขาใหญ่ อันเราสมมุตินามเรียกว่า ชาติ และถ้าชาติของเราแตกสลายไปเสียแล้ว ตัวเราผู้เป็นผงก้อนเดิวนั้น ก็จะต้องล่องลอยตามลมไป...

...และความจงรักภักดีแท้จริงนี้เอง คือความรักชาติ ซึ่งคนไทยสมัยใหม่ พอใจพุดอยู่จนติดปาก แต่ซึ่งหาผู้เข้าใจซึมทราบจริงได้น้อยนัก...

(พระบรมนามาภิไธย) วชิราวุธ ป.ร. สนามจันทร์

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๕๗

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร มิถุนายน ๒๕๔๔

“วิธีคิด” บุพภาคทางการศึกษา

วิธีคิดต่างๆ ที่จะกล่าวถึงนี้ ตัดตอนมาจากหนังสือ **“พุทธธรรม”** โดยพระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต หรือปัจจุบันท่านได้รับสมณศักดิ์เป็น พระพรหมคุณาภกร หนังสือพุทธธรรม โดยพระธรรมปิฎกนี้ จัดได้ว่าเป็นหนังสืออ้างอิงที่สำคัญต่อการศึกษาทางธรรม ที่เนื้อหาสาระนั้น สามารถปรับใช้กับชีวิตได้ทุกยุคสมัย ทุกที่ ทุกอาชีพก็ว่าได้ ส่วนหนึ่งของเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ สมควรได้รับการถ่ายทอดมาใช้กับ “การศึกษา” นั่นคือ เรื่องของวิธีคิด วิธีคิดต่างๆ เหล่านี้เอง อาจนำมาประยุกต์ใช้กับปัญหาประจำวัน ปัญหาชีวิต ปัญหาของวิชาชีพได้ และเช่นกัน วิธีคิดนั้น สมควรเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งทางโลก และทางธรรม

บุพภาคทางการศึกษานั้นเป็นเรื่อง โยนิโสมนสิการ เรื่องนี้ ถือเป็นวิธีการแห่งปัญญาหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี

ความหมายตามรากภาษานั้น “โยนิ” หมายถึง เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อูบาย วิถีทาง ส่วนคำ “มนสิการ” หมายถึง การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการแยกแยะได้ 10 วิธีดังนี้ คือ

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย แบ่งย่อยเป็น 2 วิธี คือ คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ และคิดแบบสอบสวน
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ
3. วิธีคิดแบบสามัญคุณลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ ขั้นที่หนึ่ง รู้เท่าทัน และ ขั้นที่สอง แก้ไข แล้วทำการไปตามเหตุปัจจัย

4. วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ หรือคิดแบบแก้ปัญหา มีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ หนึ่ง เป็นวิธีคิดตามเหตุตามผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล และ สอง เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่อง
5. วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เรื่องนี้เป็นความคิดที่สำคัญมาก กล่าวคือ พิจารณาให้เข้าใจระหว่าง *ธรรม* กับ *อรรถ* หรือ *หลักการ* กับ *ความมุ่งหมาย*
6. วิธีคิดแบบ คุณโทษ และทางออก เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริง ตามที่สิ่งนั้นๆ เป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้าน ทั้งด้านดี ด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก
7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ และคุณค่าเทียม
8. วิธีคิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม เรียกว่าง่าย ๆ ว่า เป็นวิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศลภาวนา หลักการมีว่า ประสพการณ์ที่บุคคลได้รับรู้อย่างเดียวกัน รับรู้ต่างกัน อาจมองเห็นและคิดปรุงแต่งไปคนละอย่าง สุดแต่โครงสร้าง แนวทาง และความเคยชินของผู้คนที่ได้สัมผัสไว้
9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน
10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท คำว่า “วิภาษ” หมายถึง แยกแยะ จำแนกแจกแจง ส่วนคำว่า “วาท” หมายถึง การกล่าว การพูด การแสดงคำสอน วิภาษวาท จึงแปลว่า การพูดแยกแยะ พูดจำแนก หรือพูดแจกแจง หรือการแสดงคำสอนแบบวิเคราะห์ลักษณะสำคัญของความคิด การพูดแบบนี้ การมอง และการแสดงความจริง เป็นไปโดยแยกแยะ แยกย่อยออกให้เห็นแต่ละด้าน จนครบทุกด้าน แนววิธีแบบวิภาษวาท มีดังนี้คือ

ก. จำแนกโดยแง่ด้านความจริง

ข. จำแนกโดยส่วนประกอบ

ค. จำแนกโดยลำดับขณะ

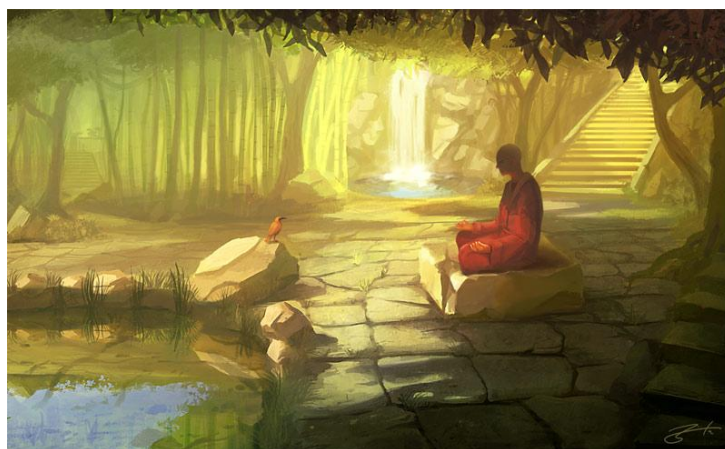
ง. จำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

จ. จำแนกโดยเงื่อนไข

จ.วิรัชชาวาทในฐานะ วิธีตอบปัญหาอย่างหนึ่ง

กล่าวสรุปว่า วิธีคิดทั้งหลายเหล่านี้ อาจช่วยให้บัณฑิตทั้งหลาย ผู้สนใจใคร่รู้ ถึงแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆ ได้เลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมที่ควร ตามแต่สถานการณ์ต่างๆ และได้เข้าถึง “ทางออกแห่งปัญหา โดยปัญญา” ได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ศิลปศาสตร์แห่งวิชาชีพที่ท่านทั้งหลายกำลังจะหมักหมมปรับปรุงให้เหมาะกับผู้ป่วย เหมาะกับเศรษฐกิจ อธิพลสังคมแวดล้อม และความพยายามที่ผู้ป่วยให้ความร่วมมือกับท่าน ตามกำลัง ตามความสามารถแห่งปัจเจกบุคคล และท้ายสุด โดยรวมของความหมายนั้น ได้หมายความว่าถึงศิลปศาสตร์แห่งวิชาชีพ ที่ท่านทั้งหลายกำลังจะหมักหมมปรับปรุงให้เหมาะกับตัวผู้ป่วยประกอบวิชาชีพด้วย ที่จะสามารถดำเนินไป ภายใต้ “ระบบแห่งความคิด” ทั้งหลาย ดังได้สาธยายจำแนกมาทั้ง 10 วิธี

ดังนั้น สัมฤทธิผลแห่งความมานะ และการปฏิบัติธรรมในวิชาชีพของบัณฑิตที่จะเข้าใจลึกในบทความนี้ โดยผู้ที่ได้เพียรฝึกฝนใช้ความคิด หรือประยุกต์วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ดังกล่าวข้างต้นมาแก้ปัญหา น่าจะส่งอานิสงส์ให้กับผลการดำเนินกิจกรรมแห่งวิชาชีพได้ อย่างเป็นที่พอใจแก่ผู้ป่วยทุกคน และทุกสถานการณ์

กรณีเอกสารชุดที่ท่านมีนี้เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ท่านสามารถเชื่อมโยงค้นหาข้อมูลเพิ่มเติม และดาวน์โหลด หนังสือ “พุทธธรรม” ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ pdf file ๑,๑๖๕ หน้า ไฟล์ขนาด ๔๗MB หรือเชื่อมโยงที่

<http://weerasak.com/?p=2535>

บทกวีมีค่า ปริญญา และคำประกาศิต

เพียงหวังจะเฟื่องฟู
เพียงเพื่อปริญญา
แท้ควรสหายคิด
รับใช้ประชา คือ

ฤจึงมุ่งมาศึกษา
เอาตัวรอดเท่านั้นหรือ
และตั้งจิตร่วมยึดถือ
ปลายทางเรา ที่เล่าเรียน

[วิทยา เชียงกุล](#)

DREAM FOR FAME
ONLY A DEGREE
RECONSIDERING
SERVE MANKIND BE

THEY CAME TO STUDY
TO BE SURVIVE
AIMING FOR ALL FRIENDS
THE ULTIMATUM TREND

“...เจ้านายราชตระกูล ตั้งแต่ลูกฉัน เป็นต้นไปลงไป
ตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุด จะได้มีโอกาสเล่าเรียน
ได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้น
จึงขอบอกได้ว่า การเล่าเรียนในบ้านเมืองเรา
จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตส่าห์จัดขึ้นให้
เจริญจงได้...”

[สั้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5](#)

“ROYAL FAMILY... FROM MY OWN CHILDREN, AROTCRATS TO LAYMEN WILL HAVE
OPPORTUNITY TO BE EDUCATED EQUALLY. NO MATTER WHO THEY ARE... THERE FORE, I WILL
STRIVE FOR MANAGING HIGHER EDUCATION FOR THIS COUNTRY BECAUSE THIS MISSION IS THE
MOST IMPORTANT...”

KING RAMA V

BEAR IN MIND THAT BENEFIT TO ALL MANKIND COMES FIRST MORE
IMPORTANT THAN YOUR OWN INTEREST.

GOOD FORTUNE, WEALTH AND PRESTIGE WILL COME YOUR WAY IF YOU
PRACTISE PROFESSIONALLY WITH RIGHTEOUSNESS.

THE PRINCE FATHER

ขอถือประโยชน์ส่วนตนเป็นที่สอง
ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นที่หนึ่ง
ลาภ ทรัพย์ และเกียรติยศ จะตกมาแก่ท่านเอง
หากท่านทรงธรรมแห่งอาชีพไว้ให้บริสุทธิ์

[พระมหาชนก](#)

TRUE SUCCESS UPON EDUCATION
DOES NOT DEPEND ON HOW TO
SURPLUS ONE'S OWN KNOWLEDGE,
BUT DEPENDS ON HOW TO APPLY THE
KNOWLEDGE MORE BENEFICIAL TO THE PUBLIC.

PRINCE MAHIDOL

ความสำเร็จของการศึกษาที่แท้จริง
มิได้ขึ้นอยู่กับมีความรู้มาก
แต่ขึ้นอยู่กับการนำเอาความรู้นั้น
ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์
แก่สังคมได้มากเพียงไร
เจ้าฟ้ามหิตลฯ

ปัญญาชน คือผู้ใช้ปัญญารับใช้มวลมนุษย์
บัณฑิต ควรเป็นปัญญาชนที่ยิ่งใหญ่
เสมือนต้นข้าว ยิ่งรวงมากก็ยิ่งโน้มต่ำลง
ปริญญา จะเสมือนเศษกระดาษ
ถ้าบัณฑิตมิได้ทำประโยชน์
ให้กับมวลมนุษยชาติ ด้วยคุณธรรม

ร.ศ.น.พ. [เมืองทอง เขมมณี](#) พ.ศ.2519

เลขาธิการ และรองอธิการบดี ฝ่ายบริหาร

A SCHOLAR IS THE ONE WHO USES HIS WISDOM TO SERVE MANKIND.
THE GRADUATE SHOULD BE A GREAT SCHOLAR. COMPARABLE TO A RICE
PLANT, ITS STEM BECOMES LOWERING DOWN AND BARELY TOUCHES THE
GROUND WHENEVER THE GRAINS ARE PLENTY.
A DEGREE WILL BECOME A PIECE OF USELESS PAPER, IF THAT SCHOLAR DOES
NOT PERFORM ONE'S TASK WITH RIGHTEOUSNESS.

ASSOC. PROF. MUEANGTHONG KAMMANEE 1976

SECRETARY AND DEPUTY RECTOR FOR ADMINISTRATION

พระมหามงกุฎ สง่างาม ประดับด้วยเพชรนิลจินดา มีค่าอันใด
 ข้าราชการที่อุตสาหะพยายามช่วยกัน ทำนุบำรุงบ้านเมือง
 ให้มีความสุขสงบ ก็เปรียบเสมือนเพชรนิล เครื่องประดับ
 มหามงกุฎกันนั้น..

[กรมพระยาดำรงราชานุภาพ](#)

CROWN JEWELS ARE SO ELEGANT AND PRESTITIOUS
 BECAUSE THE CROWN CONSISTS OF VALUABLE JEWELS.
 GOVERNMENT OFFICIALS WHO STRIVE FOR DEVELOPING
 THIS COUNTRY, ARE AS WELL, THE VALUABLE JEWELS THOSE
 DECORATING OUR KING'S THRONE.

PRINCE DUMRONG

วิเชษฐ จินดาวณิก เรียบเรียง รวบรวม ถอดความ และปรับปรุงเมื่อ มีนาคม ๒๕๕๔